

УДК 738.3:745] (477.8–89Гуц)
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2025.04.800>

ЗБІРКА ГУЦУЛЬСЬКОЇ КЕРАМІКИ ХІХ СТ. У МУЗЕЇ ІМЕНІ ДІДУШИЦЬКИХ: ФОРМУВАННЯ, ОСЕРЕДКИ, МАЙСТРИ, ФОРМА ТА ДЕКОР

Галина ІВАШКІВ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2359-6735>

докторка мистецтвознавства, провідна наукова співробітниця,
Інститут народознавства НАН України,
відділ народного мистецтва,
відділ Музею етнографії та художнього промислу,
проспект Свободи, 15, 79000, Львів, Україна,
e-mail: halynaivashkiv@ukr.net

Проаналізовано збірку гуцульської кераміки ХІХ ст. в одному з найбільших музеїв тогочасної Галичини — Музеї імені Дідушицьких. *Метою статті* є питання формування зібрання та верифікація предметів. *Об'єкт дослідження* — кераміка Гуцульщини, *предмет дослідження* — діяльність гончарів та художні особливості їхніх виробів.

Підкреслено унікальність колекції за авторським складом, зокрема іменами знаменитих майстрів з Косова (Іван та Михайло Баранюки, Олекса Бахматюк) і Пістиня (Петро Кошак), акцентовано на основних формах і декорі глиняних виробів. Раритетами збірки вважаємо дві керамічні ікони 1811 р. Матвія Ковальського зі зображенням Богородиці з Дитям та Святого Миколая. Довершеною у мистецькому плані є майоліка для церковного облаштування — свічники («поставники») та наземні свічники О. Бахматюка і П. Кошака. Своїми яскравими декоративними особливостями відзначаються кахлі (й цілі печі), майоліковий посуд закритого (дзбанки, горнята-«водопійча», баньки, калачі, плесканки) і відкритого (миски, полумиски, тарілки) типів. Невелику, проте важливу частину збірки, складають теракотові й димлені вироби, які прикметні традиційними для Косова й Пістиня формами (горщики з кулястим корпусом і макітроподібні, глечики, горнята, ринки-триніжки з вухом або ручкою, цідильники, підвазонники тощо), декоровані ритуванням, штампуванням, гладженням або розписом вохрою. Джерельною базою є музейна колекція кераміки, Інвентарні книги МЕХП, архівні матеріали та спеціальні видання.

Ключові слова: Музей імені Дідушицьких, гуцульська кераміка, формування збірки, гончарні центри, імена майстрів, художні особливості виробів.

Halyna IVASHKIV

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2359-6735>

Doctor of Sciences in Art Criticism,

Senior Scholar at the Ethnology Institute

at the Academy of Sciences of Ukraine,

Folk Art Department

at the Museum of Ethnography, Arts and Crafts,

15 Svoboda Ave., 79000, Lviv, Ukraine,

e-mail: halynaivashkiv@ukr.net

THE COLLECTION OF HUTSUL OF THE 19TH C. EARTHENWARE IN THE DZIEDUSZYCKI MUSEUM: ITS FORMATION, CERAMIC CENTRES, REPRESENTATIVES, SHAPE AND DÉCOR

The given article analyzes major processes of formation and artistic peculiarities of the collection of Hutsul earthenware of the 19th c. in one of the biggest museums of Halychyna region at that time, namely the Dzieduszycki Museum. The paper accentuates unique features of the collection as for the authors, in particular the names of renowned potters from Kosiv (e. g. Ivan and Mykhailo Baraniuk, Oleksa Bakhmatiuk) and Pistyn (Petro Koshak), as well as highlights fundamental shapes and décor of the earthenware.

We believe two earthenware icons of 1811 by Matviy Koval'skyi with bust-length images of the Virgin with the Child and Saint Nicholas represent the oldest items. The images have very distinct facial features and the attributes that correspond to the iconographic manner of that time (i.e. oil icons painted on wood or canvas as well as icons on glass). Rare ceramic items also include an earthenware altar cross by Petro Koshak. It consists of two parts — the stand and the cross itself. Other pieces of church furnishing — candlesticks and lampstands by O. Bakhmatiuk and P. Koshak — are also artistically accomplished. The majolica tableware of both closed (jugs, «vodopiycha» cups round pots, O-shaped and flat jars) and open types (bowls, soup plates, and plates) is likewise distinguished by its vivid decorative features.

A small but important part of the collection includes terracotta and smoked pottery from the 19th c. It is notable for shapes traditional for Kosiv and Pistyn (globular pots and bowl-like vessels, jars, cups, three-legged pots with a lug or handle, colanders, flowerpots, etc.), decorated with scratching, burnishing, or ochre painting.

To this day, Hutsul earthenware from the Dzieduszycki Museum has been featured in numerous monographs, albums, and scholarly-artistic studies, mostly without reference to their provenance. *The aim of this article* is to verify the unique ceramic items that have been collected and preserved in this museum for future generations. *The source base* for addressing these issues includes the museum's collection of Hutsul earthenware from the 19th c., the inventory books of the Museum of Ethnography, Arts and Crafts (МЕС), archival documents from the Ethnology Institute at the National Academy of Sciences of Ukraine, and specialized publications, especially the museum catalogue of the Ethnographic department (1899).

Keywords: the Dzieduszycki Museum, Hutsul earthenware, formation of the collection, ceramic centres, potters' names, artistic peculiarities of the works.

«Non facere aliquid quod non placet tibi!»

«Не роби іншим того, що тобі не подобається!»

(фамільне кредо роду Дідушицьких)

Вступ. 2025 р. став ювілейним для двох особистостей, які відіграли важливу роль в історії розвитку музейництва в Україні та Львова зокрема. Йдеться про 160-ліття фундатора Церковного, а згодом Національного музею у Львові, видатного церковного діяча, активного учасника суспільно-політичного й культурного життя тогочасної Галичини — Митрополита Андрея Шептицького (1865—1944)¹. Оригінальні пам'ятки народного мистецтва (їх близько 10 тисяч) Митрополит подарував українському народові як «свою найгарнішу дитину».

Визначною щорічною подією є й 200-літній ювілей графа українського походження, активного політичного діяча й організатора численних виставок, колекціонера, мецената і засновника одного з найбільших львівських музеїв — Природничого та співзасновника і жертводавця (на Віденській виставці 1873 р. закупив перші експонати до Львівського міського Промислового музею; з 1939 р. — Музею художнього промислу) — Володимира Дідушицького (1825—1899), який своєю величезною колекцією також подарував громаді Львова.

Митрополит Андрей Шептицький постійно дбав про розвиток української культури й мистецтва, допомагав у професійному зростанні здібних студентів, надаючи їм стипендії для навчання у мистецьких закладах, зокрема Варшавській академії мистецтв, Краківській академії образотворчих мистецтв, Баварській академії мистецтв у Мюнхені, Паризькій школі мистецтв тощо. Серед стипендіатів митрополита було чимало митців, зокрема Петро Андрусів, Михайло Бойчук, Юліан Буцманюк, Яків Гніздовський, Святослав Гординський, Василь Дядинок, Степан Луцик, Михайло Мороз, Олекса Новаківський, Іван Северин, Григорій Смольський, Модест Сосенко, Микола Федюк та інші.

Граф В. Дідушицький оплачував навчання викладачам деяких вищих навчальних закладів Льво-

ва (появу трьох вишів ініціював сам), щоб підвищити їхній науковий рівень, був меценатом для багатьох студентів, вкладав кошти в будівництво храмів у Галичині, зокрема костелу на вулиці Лисенка у Львові, а також сакральних споруд у своїх маєтках. На території маєтків у Поториці, Пеняках, Заріччі та Львові утримував збіднілих науковців, літераторів, митців та інших осіб, які потребували допомоги [1].

Дідушицький підтримував молодих і перспективних дослідників, надаючи їм стипендії, фінансував археологічні експедиції. Одним із таких стипендіатів був талановитий учений і майбутній директор музею імені Дідушицьких професор Мар'ян Ломницький. За кошти графа побачили світ чимало видань (буклети, каталоги, шкільні підручники, наукові студії тощо). Як приклад можна згадати скрупульозну працю Броніслава Сокальського «Powiat Sokalski» (1899) про господарську діяльність та розвиток домашнього промислу в Сокальському повіті [2], а також фундаментальне видання відомого етнографа, професора Володимира Шухевича (1849—1915) «Huculszyzna» у чотирьох томах польською мовою. У передмові до першого тому цього видання автор склав велику вдячність Дідушицькому, називаючи його «святим чоловіком», який «милуючись краєм, зрозумів, що тільки тоді народ може піднятися, коли підніметься домашній промисел <...>. Це видання, виконане за останньої волі с. п. Володимира гр. Дідушицького, буде скромним доказом високої поваги, яку я свідчив його особі за життя <...>, нехай воно буде доказом пієтизму для пам'яті того правдивого приятеля і знавця народу, того останнього піонера і невтомного оборонця нашого домашнього промислу» [3, s. VIII—IX].

Метою цієї статті є висвітлення особливостей формування збірки, а також верифікація унікальних глиняних виробів, які вдалося зібрати і зберегти в цьому музеї для майбутніх поколінь.

Основна частина. Дотепер гуцульською керамікою з Музею імені Дідушицьких ілюструвалися численні монографії, альбоми та науково-мистецькі розвідки переважно без зазначення її походження². Джерельною базою нашого дослідження є музейна

¹ 25—27 травня 2025 р. у Марійському духовному центрі «Зарваниця» відбулася науково-практична конференція «Митрополит Андрей Шептицький і його епоха: ціннісні та державотворні духовні орієнтири», учасницею якої була й авторка цієї статті.

² Серед праць окремі видання та низка статей авторки цього дослідження (переважно без зазначення походження предметів, інколи згадано про власника музею) (див.: [4—18]).

колекція гуцульської кераміки ХІХ ст., Інвентарні книги та картки, архівні документи Інституту народознавства НАН України [19, арк. 62—63] та спеціальні видання (газети, журнали, каталоги експозиції чи виставок тощо), особливо музейний Каталог Етнографічного відділу (1899) [20]. Щоправда, записи в Інвентарних книгах та документах архіву переважно дуже скупі (гончарні осередки позначені загально, наприклад, Косів, Пістинь, Кути), у списку названо лише старий номер і назву предмета, траплялися записи низки кахель під одним номером і відмітка — «без числа» [21], печі без будь-якого номера, або запис «піч» тощо. Відтак, у пригоді дослідникам стають давні музейні позначки на керамічних предметах (здебільшого три- або чотиризначний номер у тодішній експозиції Музею імені Дідушицьких, рідше трапляються написи «MD», «Kossów» чи прямокутної форми бирки зі штапованим написом «MUZEUM imienia DZIEDUSZYCKICH we LWOWIE» або позначенням на ній походження предмета (наприклад, на денці дзбанка на бирці напис «Halicz»).

Важливим питанням є з'ясування шляхів надходжень гуцульської кераміки до Музею імені Дідушицьких. На нашу думку, предмети часто потрапляли в Музей здебільшого через участь графа в організації багатьох місцевих та всесвітніх виставок, починаючи з 1870-х років. Так, у 1873 р. він був делегатом виставкової комісії Галичини на Всесвітній виставці у Відні. Саме тоді справжній фурор викликав стенд з інтер'єром гуцульської хати зі всіма її атрибутами-наповненнями того часу — предметами домашнього промислу, себто ужитковими виробами з дерева, глини, металу, шкіри, комплекти одягу, писанки, а також орнітологічні експонати з власного Музею графа.

Прикметно, що експозицію з гуцульською тематикою дуже високо оцінили австрійський мистецтвознавець Карл фон Лютцов і польський політик та журналіст Агатон Гіллер [22, с. 24]. Участь у підготовці Віденської виставки спонукала Дідушицького організувати щось подібне у Львові, а відтак 1875 р. розпочалася грандіозна робота над майбутньою виставкою.

У першій Крайовій Рільничо-Промисловій виставці 1877 р. у Львові, яка тривала понад місяць (з 6 вересня до 10 жовтня), взяло участь 1300 учас-

ників з Галичини та з-за кордону³. Серед майстрів керамічної справи з Гуцульщини вперше високі нагороди одержали Олекса Бахматюк (1820—1882; зайняв перше місце; отримав «медаль заслуги» і п'ять дукатів в золоті за «гончарні вироби, які відзначалися особливою технікою виконання, гарними формами та оздобленням» [24, с. 2]) й Баранюк⁴ («медаль заслуги» за вироби, подібні до названих вище, тобто до виробів О. Бахматюка). У тодішніх часописах зазначали, що на цій події перше місце у домашньому промислі займало гончарство, яке «блискуче провадив» Володимир Дідушицький [25, с. 2]. За організацію цієї виставки та сприяння відкриттю у Львові трьох вищих навчальних закладів граф отримав відзнаку почесного громадянина Львова. Після цієї виставки значно пожвавився економічний розвиток Галичини, збільшився попит на вироби домашнього промислу, зокрема гуцульські.

Відомо, що на виставці 1878 р. у Парижі В. Дідушицький очолював австро-угорську делегацію й керував експозицією цілої монархії — за це французький уряд відзначив графа Кавалерським хрестом, а австро-угорський монарх через два роки — орденом Залізної корони І класу, що було однією з найвищих відзнак Габсбурської монархії. Ймовірно, після великого успіху О. Бахматюка на львівській виставці, у Парижі також було представлено вироби цього майстра, зокрема канделябри — предмети з корпусом свічників з масивною бронзовою «надбудовою» з лійками на сім свічок, що було роботою мосяжника⁵, адже серед предметів цієї виставки, які найбільше вразили експертів та шанувальників культури, були саме такі свічники («церковні

³ На відкритті виставки з вітальним словом виступив Володимир Дідушицький, який говорив про історію підготовки, засідання Комітету, пошуки місця експонування і фінансування, відбір учасників та предметів на виставку. В кінці виступу висловив побажання про те, щоб виставка стала «початком кращої долі для нашого рільника і ремісника» (див.: 23, с. 2).

⁴ Очевидно, що йдеться про Михайла Баранюка (1834—1902), сина Івана Баранюка (1806—1860?).

⁵ Два такі канделябри О. Бахматюка зберігаються у МЕХП (ЕП 46210, ЕП 46211; ймовірно, вони походять з колишнього Львівського міського Промислового музею [6, с. 29]. Це один із фондів свічників («поставників») МЕХП цього автора також має часткове окуття — у вигляді пластин вгорі та внизу. МЕХП. ЕП 46107.

ліхтарі»). Підтвердженням цьому є й праця Маркелія Туркавського, колишнього Секретаря Чорногорського відділу Татринського товариства в Коломії, про Етнографічну виставку 1880 р., який писав, що свічники стали модними відтоді, коли «граф Володимир Дідушицький наказав одну пару вмонтувати в бронзу на канделябри» [26, с. 19]. Хоча в газеті «Діло» (1882 р.) в розгорнутому некролозі про смерть О. Бахматюка ім'я графа не згадувалося (було зазначено: «хтось купив у косівського гончаря пару глиняних ліхтарів і завіз до Парижа»), але вказувалося, що після цієї виставки такі бронзові канделябри стали «з'являтися в панських дворах в Галичині», а вироби Бахматюка «почали скоро і дуже дорожати і дійшли до ціни нечуваної» [27, с. 4].

Уже на прикладі двох виставок бачимо великий інтерес Дідушицького до гуцульського краю, життя та побуту його мешканців, до цього «люду», як писав І. Франко, який «щедро обдарований природою, так дуже закоханий у всьому, що барвне, мальовниче і оригінальне...» [28, с. 475]. Згадаймо, що Гуцульщину докладно вивчали польські та австрійські (Л. Вайгель, С. Вінценз, М. Габерляндт, Р. Кайндль, О. Кольберг, І. Коперницький, В. Поль), українські (Я. Головацький, І. Франко, М. Гнатюк, А. Онищук) вчені й письменники.

Відомо, що під час підготовки віденської виставки Дідушицький розшукав гуцульських майстрів, зокрема різьбярів на дереві, фінансував їхні поїздки до Відня й Парижа, чим сприяв поширенню їхньої вже світової слави [29]. У Франції графу навіть пропонували поставити на конвеєр виробництво гуцульських килимів, на що Дідушицький не згодився, оскільки розумів, що талановиті й працьовиті гуцули втраять заробіток, якщо килими почнуть виготовляти промислово. У відповідь зацікавлені особи почули від Дідушицького: «Нічого не можу вам порадити, бо та майстерня згоріла» [29].

На наступній великій Етнографічній виставці у Коломії (відкрита 15 вересня 1880 р.) граф Дідушицький очолював Комітет під протекторатом Цісаря і Короля Франца Йосифа І. У Каталозі виставки зазначено, що з Косівського повіту було представлено піч кахлеву до покоїв та піч до гуцульської хати («комин»)⁶, а також великі (мидлиці) і менші миски,

тарілки, «ліхтарі» (свічники), дзбанки, калачі («маїєрки»), вазони-барани та підвазонники іншої форми (на квіти) роботи О. Бахматюка [31, с. 10].

З нагоди відвідин наступника престолу архикнязя Рудольфа у Тернополі у 1887 р. влаштували велику етнографічну виставку, організацією якої займався знаний культурно-просвітницький, громадсько-політичний діяч і меценат Володислав Федорович (1845—1917), та яку дуже високо оцінив І. Франко [28, с. 475]. З ініціативи В. Дідушицького В. Шухевич не лише узяв діяльну участь в організації цієї виставки у Тернополі, а й створив окремий гуцульський відділ на основі фондів Музею імені Дідушицьких та власних колекцій [32]. У Тернополі поряд із подільською з приватних та музейних збірок було виставлено кераміку з Косова і Пістиня, зокрема глиняні вироби І. Баранюка, О. Бахматюка та інших майстрів⁷. Того ж року В. Дідушицький був одним з організаторів виставки, що відбулася у Кракові (1887).

Маємо небагато відомостей про виставку у Відні 1890 р.⁸ — В. Дідушицький до збірника виставки (під редакцією Вільгема Екснера) підготував матеріал про розвиток гончарного промислу в Галичині, схарактеризувавши основні форми виробів та звернувши увагу на оздоблення. У цій статті він згадав про косівського майстра О. Бахматюка, який «вирізнявся своїми виробами», а на виставці в Коломії його майоліка «привернула загальну увагу». Серед основних форм майстра Дідушицький назвав свічники, чаші та глеки [34, с. 141].

Керівником Етнографічного відділу (у цьому павільйоні було представлено матеріали зі Східної Галичини) Загальної Крайової виставки у Львові (тривала від 1 червня до 1 жовтня 1894 р.) призначили

1880 р., — на основі скрупульозного дослідження можу припустити, що саме ці дві печі 1877 і 1878 рр. згодом потрапили до Музею імені Дідушицьких — ймовірно, тоді граф їх закупив. До таких висновків спонукало і ретельне вивчення світліни з фрагментом експозиції, де зображено піч («стояк», для покоїв) та «комин» для гуцульської хати, опублікованої у журналі «Tygodnik Ilustrowany» за 1900 рік. Очевидно, за браком експозиційної площі ці дві печі подані поруч в одному залі (див.: [30, с. 233]).

⁷ З колекцій Л. Вербицького, В. Крицінського, В. Шухевича та інших [див.: 33, с. 17—18].

⁸ Серед предметів МЕХП виявлена одна миска, на якій частково збереглася етикетка з написом німецькою мовою «Galizien».

⁶ Поділюся своїм міркуванням щодо цих печей О. Бахматюка, які експонувалися на виставці у Коломії

В. Шухевича, активну участь у її підготовці брали й інші відомі діячі, зокрема архітектор Юліан Захаревич (1837—1898), згадуваний уже Володислав Федорович, а також Володимир Дідушицький. На виставці було представлено 186 глиняних виробів: димлених, теракотових і мальованих (миски, двійнята,ринки, друшляки, глечики тощо) з різних гончарних осередків. У матеріалах виставки не раз згадувалося ім'я графа Володимира Дідушицького⁹. По-перше, В. Дідушицький і повітова рада в Бродах виділили кошти на будівництво обійстя за аналогією садиби з села Радванці Сокальського повіту (тепер Шептицький р-н Львівської обл.), яку збудував Дмитро Караван. У цій садибі тоді виставили дві печі та інші вироби майстра зі Сокаля Василя Шостопаляця, який колись «славився на всю околицю»; на кахлях були зображення птахів, які називали кавками [37, с. 3].

По-друге, ще під час виставки Володимир Дідушицький придбав у власність найколеритнішу (чи як писав І. Франко, «одну з найбільших») [36, с. 15; 37, с. 3] садиб з Яворова (Гуцульщина), яку збудував місцевий майстер Лесько Копчак на кошти дирекції виставки. У статті І. Франка й Катало-зі виставки йшлося, що у світлиці гуцульської хати «оригінальністю узорів загальний інтерес викликала кахлева піч, яких у цілій Гуцульщині є дуже багато; піч у 1894 р. виконав гончар Петро Кошак з Пістиня» [36, с. 14; 37, с. 3]¹⁰. Далі мовилося про «миски іншого гончаря з сусіднього Косова Івана Ковбчука» [36, с. 14]¹¹ та вироби Івана Баранюка з Косова¹². Серед посуду згадано «калач з вушками збоку, через які протягували ремінь для підвішування калача через плечі; калач для води або горілки. «Ліхтарі трираменні», трійці служили для трьох свічок — на кшталт тих, які робили з дерева і бляхи. Цікавим

був і баран з вазоном на квіти, які робили спеціально для міщан» [36, с. 14; 57].

Відтак, на кожній із названих виставок були представлені унікальні зразки гуцульського мистецтва, зокрема кераміки, які згодом поповнювали фонди львівських музеїв та приватних колекцій, а передусім Музею імені Дідушицьких.

Важливо акцентувати ще на кількох аспектах процесу формування Музею імені Дідушицьких, зокрема на історичних реаліях кінця ХІХ — першої третини ХХ століття. Підвалини Музею закладалися значно раніше, в околицях маєтків у Поторицях і Пеняках, що на Львівщині, проте лише 1868 р. до нещодавно придбаного приміщення на вулиці Театральній, 18, перевезли всі колекції. Через два роки там збудували експозицію, що складалася з семи розділів-залів: зоологічного, палеонтологічного, мінералогічного, геологічного, ботанічного, археологічного й етнографічного [39, с. ХІІІ], та відкрито зали для відвідувачів. У 1880 р. засновник Музею передав його у відання суспільства та забезпечив довічне утримання з власних коштів у розмірі 12 тисяч крон на рік.

1940 р. «радянська влада» націоналізувала численні приватні музеї Галичини. Відтак етнографічну збірку Музею імені Дідушицьких у Львові, як і Міського музею (у тому числі й збірку О. Прусевича) та інших, передали до тодішнього Львівського Державного етнографічного музею (ЛДЕМ), який з 1945 р. підпорядкували Академії наук УРСР. 1951 р. відбулась ще одна реорганізація — було об'єднано збірки ЛДЕМу та Музею художнього промислу (тепер — Музей етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України, далі — МЕХП). Однією з найцінніших у МЕХП є збірка гуцульського декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема народної кераміки, вагому частини якої складають унікальні глиняні вироби зі збірки Музею імені Дідушицьких.

Як відомо, у цьому музеї Етнографічним відділом певний час завідував відомий етнограф Володимир Шухевич; з Дідушицьким, як уже зазначалося, у нього були гарні стосунки. На прохання Дідушицького та за його кошти Шухевич (почав працювати у Музеї ще будучи студентом Львівського університету) — з 1870-х рр. допомагав засновникові музею формувати мистецьку колекцію (з дерева, глини,

⁹ Ім'я В. Дідушицького «у гроні гостей» згадано у газеті «Czas» [35, с. 2] та вступі до каталогу виставки, який підготував проф. В. Шухевич [36, с. 4].

¹⁰ Світлина цієї печі зберігається в одному з архівів [див.: 22, с. 24]. У повідомленні про нагороди від Комітету виставки зазначено, що Петра Кошака нагородили срібною медаллю за керамічні вироби, а Лесько Копчака такою ж відзнакою за будівництво гуцульської церкви і хати [38, с. 7].

¹¹ Можливо, ім'я та прізвище названо помилково — у той час у Косові працював гончар Гнат Кіщук [див.: 6, с. 27].

¹² Михайла Баранюка знову помилково названо Іваном.

металу, тканини, а також у придбанні елементів одягу тощо) з Гуцульщини та Покуття, які стали дуже цінними експонатами. Відтак зібрання Музею імені Дідушицьких складають неперевершені художні зразки найкращих майстрів. Для поповнення збірки предметами домашнього промислу до цього краю інколи виїжджав і сам В. Дідушицький.

Результатом ретельних наукових студій В. Шухевича з різних галузей народознавства, головно етнографії, фольклору та народного мистецтва, стала, як уже зазначалося, його ґрунтовна праця «Гуцульщина» двома мовами: у п'яти томах українською (1897—1908; видання побачило світ за сприяння та фінансової підтримки Наукового Товариства імені Шевченка у Львові — далі НТШ) і чотиритомне видання польською мовою (1902—1908; видання було здійснено на кошти Музею імені Дідушицьких).

Зауважмо, що окремі тексти до цих видань етнограф проілюстрував світлинами з пам'ятками з Музею імені Дідушицьких, у тому числі поміщеними на сторінках Каталогу Етнографічного відділу (1899) [20]. До речі, таке побажання у передмові до цього каталогу висловив і сам Володимир Дідушицький, написавши, що музейною збіркою гуцульського мистецтва завдячує працею, замилюванням і посильними стараннями професора Володимира Шухевича, який керувався великою любов'ю до цього люду та охоче зайнявся збиранням предметів, які там вироблялися [20, с. 4].

В. Шухевич стояв біля витоків багатьох музеїв Галичини — з 1880 до 1890 рр. був членом ради Львівського міського Промислового музею, а в Музеї імені Дідушицьких, як уже йшлося, облаштував Етнографічний відділ і деякий час був його кустошем [40]. Відомо, що свою невелику збірку виробів (кераміка, писанки, вишивка, килими, світлини) з Гуцульщини та Покуття він передав Національному музеєві у Львові, керівником якого на той час був Іларіон Свенціцький (тепер — Національний музей у Львові імені А. Шептицького). Особливою була участь професора у комплектуванні Музею Наукового Товариства Шевченка у Львові — йому передав численні мосяжні та гончарні вироби (роботи О. Бахматюка і П. Кошака), зброю, елементи народного одягу тощо, проте більшість цих предметів пропала в роки Першої світової війни [41, с. 12].

Гуцульську кераміку в Музеї імені Дідушицьких представляли два найбільші осередки XIX — початку XX ст. — Косів та Пістинь, де працювала ціла плеяда високопрофесійних гончарів, які постійно вдосконалювали свою майстерність, прославляючи край своїми унікальними глиняними виробами. Найбільше цінувалася майоліка — кераміка з білим, рідше — цеглястим ангобовим тлом, розписом здебільшого зеленого, жовтого і брунатного кольорів, часом — зеленим і брунатним або вкрапленням синього, та вкрита поливою.

Вперше зразки гуцульської кераміки було опубліковано у вже згадуваному каталозі Етнографічного відділу Музею імені Дідушицьких за 1899 рік.

Іл. 1—2. Матвій Ковальський. Ікона. 1811 р. Буковець Івано-Франківської обл. МЕХП. ЕП 47084; напис на музейній бирці

Щоправда, у передмові до видання В. Шухевич зазначав, що йдеться про невелику частину цих предметів — «із 336 в каталозі подано 32»¹³. Згідно дослідження про художню кераміку доктора мистецтвознавства М. Станкевича [42, с. 82], збірку глиняних виробів з Гуцульщини, сформовану в Музеї імені Дідушицьких, можна поділити на кілька родів, серед яких виокремимо культові та обрядові предмети, обладнання житла і посуд (іл. 1—2).

До першої групи входять раритетні предмети, зокрема згадувані дві керамічні ікони 1811 р. з зображенням Богородиці з Дитям та святим Миколаєм роботи Матвія Ковальського, про що вказано у ритованому написі. Ці досить великі (46,3 x 37,2 x 2; 46 x 37 x 2,5 см) ікони прямокутної форми В. Шухевич знайшов у с. Буковець, що на Гуцульщині (МЕХП. ЕП 47084, ЕП 47085) [див.: 5, с. 389]¹⁴. Не виникає ніяких сумнівів у тому, що автор ікон був малярем, адже про це він сам вказав у ритованому написі, однак робота з глиною, очевидно, для нього була складною. До такого висновку спонукає й те, що майстрові нелегко давалася не лише прямокутна форма ікон (мабуть, після першого ж випалу утворилися тріщини, які він заліпив глиною перед другим), а й самі написи, які були дещо «неузгодженими» (авторові довелося перенести одну літеру, що не поміщалася у рядок). Висока майстерність майстра виявилася у графічному з'єднанні теплих пастельних тонів у змалюванні лику й постаті Богородиці та більш живописному образі святого Миколая. Зображення різних за розмірами чотирьох херувимів поміж головами святих вказує на запозичення елементів з інших видів народного мистецтва. Деякі аналогії у трактуванні окремих елементів цих ікон, зокрема мандорли, бачимо не тільки в іконописі, а й народних гравюрах, літургійному шитві тощо [5, с. 388]. Припускаємо, що зазначені керамічні пам'ятки є хатніми іконами: на це вка-

зують невеликий округлий отвір вгорі (для підвішування) та розміри.

Зазначмо, що найдавніші (IX—X ст.) керамічні ікони виявлено в Болгарії [44], у Ренесансний період їх виготовляли в Італії [45], Моравії [46] та Австрії [47], а вже з XIX ст. вони стали з'являтися в Польщі, Чехії, Румунії та інших країнах.

Серед колоритних експонатів Музею імені Дідушицьких бачимо ще один оригінальний виріб — напрестольний хрест роботи Петра Кошака [20, tabl. 15 (8)]. Це досить рідкісні предмети церковного вжитку, якими славився цей майстер з Пістиня в кінці XIX ст., а в Косові 1930-х рр. — Григорій Цвілик (1900—1952)¹⁵. Хрест Кошака складається з двох частин — високої підставки та хреста з пластичними прикрашеннями на його кінцях. Всю поверхню предмета вкривають ритовані геометричні та рослинні мотиви, зокрема виразний мотив «гірлянди» тощо.

В облаштуванні храмів велике значення надавалося свічникам — глиняним виробам культово-обрядового призначення. Свічки запалювали під час недільних та святкових Богослужінь, різних церемоній, які проводилися у храмах та обрядів (назвемо свічники-трійці, які використовували під час свята Водохреща на Гуцульщині та Покутті). У цих регіонах свічники на одну свічку називали «поставниками», «ліхтарями» або «церковними ліхтарями». Такі свічники зазвичай ставили на напрестольний стіл.

За принципами форми та декоративними особливостями у збірці Музею імені Дідушицьких виокремлюємо унікальні «поставники» О. Бахматюка 1860-х та 1870-х років. Його свічники, ймовірно, початкового періоду, тобто 1860-х рр. невисокі (14,5 см), з одним потовщенням, основою досить малого діаметру (13,5 або 14,5 см) та відносно простим декором — скісні смуги і крапки, «легкий» мотив «гірлянди», а мотив «ільчастого письма» лише у ряді трикутників (МЕХП. ЕП 46106). В оздобленні іншого свічника раннього періоду з'явилося вже більше мотиву «ільчастого письма» — воно заповнює не лише ряди трикутників, а й кільцеподібне потовщення (МЕХП. ЕП 46104).

Наприкінці 1870-х — на початку 1880-х рр. Бахматюкові свічники стають значно більшими (в —

¹⁵ Напрестольні хрести цього гончаря авторка статті виявила у кількох музеях Польщі.

¹³ Ймовірно, це описка, оскільки на світлинах каталогу є 39 найяскравіших зразків кераміки з Гуцульщини.

¹⁴ Про те, що ці ікони походять саме з Музею імені Дідушицьких підтверджує прямокутна бирка зі штампованим написом «MUZEUM imienia DZIEDUSZYCKICH we LWOWIE» на одній із них. В Інвентарній книзі ЛДЕМ № XIII є записи: «Ч. 71, Ч. 72 — образи», як надходження з Музею імені Дідушицьких. Натомість доктор мистецтвознавства Ю. Лащук писав, що Шухевич придбав їх для Музею НТШ [див.: 43, с. 47].

Іл. 3. Олекса Бахматюк. Свічник («поставник»). 1870-ті рр. Косів Івано-Франківської обл. МЕХП. ЕП 46130

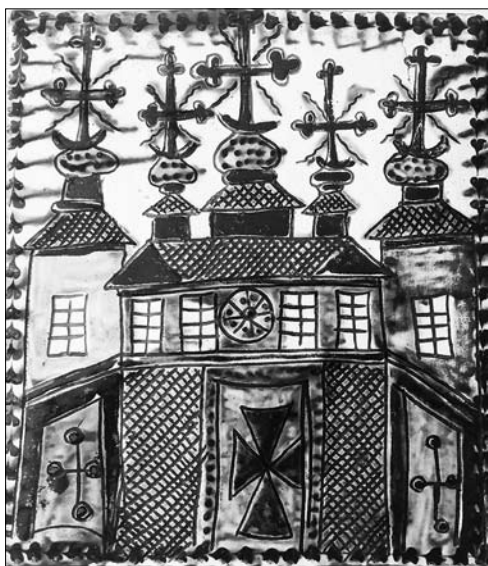
Іл. 4. Петро Кошак. Свічник («поставник»). 1894 р. Пістинь Івано-Франківської обл. МЕХП. ЕП 47033

Іл. 5. Петро Кошак. Свічник (наземний). 1894 р. Пістинь Івано-Франківської обл. МЕХП. ЕП 47048

19,5; д — 11,5 см), з двома потовщеннями, заповненими мотивом «ільчастого письма» та «складнішою» не лише основою (з трьома орнаментальними смугами), а й композиційними схемами — картушеподібною «гірляндою» з багатопелюстковими розетками (МЕХП. ЕП 46119). Ще один свічник виокремлюється «густим» наповненням мотивами геометрично-рослинного типу — дуги, трикутники, вертикаль-

ні смужки з рядами крапок, трилисники (МЕХП. ЕП 46130). Навіть на прикладі цих предметів бачимо, що майстер був у постійному пошуку, що виявлялося у розмірах, конструктивних елементах та особливостях оздоблення. Окрім варіантності мотивів та їх комбінацій, звертаємо увагу на застосування рядів глиняних кульок («гудзиків») — від одного до п'яти, що надає виробам особливої декоративності (іл. 3).

Іл. 6—8. Олекса Бахматюк. Кахлі. 1877 р. Косів Івано-Франківської обл. МЕХП. ЕП 46238, ЕП 46240, ЕП 46268

Натомість подібні свічники-«поставники» П. Кошака зі збірки Музею імені Дідушицьких не такі витончені — вони вирізняються розміром (h — 22, d — 16, 5; h — 22, d — 17 см), кількістю потовщень, рядами кульок (один-два) та їхньою формою (вони значно більш випуклі). В основі оздоблення мотиви ромбів, «слізок», трилисників, «віночків» з листків, а тарілковий виступ і зовсім без декору (МЕХП. ЕП 47033, ЕП 47036). Про те, що два однакові свічники були експонатами львівської виставки свідчить напис на дні «Петро Кошак / Пістинь / 1894 / Вистава Львовська» (іл. 4).

Кошак є автором і наземних свічників — вони значно більшого (h — 42, d — 20 см) розміру, а в облаштуванні церкви їх ставили на підлогу [15, с. 85—86]. Ці свічники не лише вишуканої форми (з гарними пропорціями конструктивних елементів, округлою основою та двома різними потовщеннями), а й витонченим рослинним орнаментом з поєднанням мотивів коротких гілок, розеток, тюльпанів, листків, а також менших мотивів трикутників, «слізок», крапок (МЕХП. ЕП 47047, ЕП 47048) (іл. 5).

З кінця XIX ст. у творчості Кошака особливе місце стали займати керамічні свічники-трійці, які він та інші майстри виробляли на кшталт дерев'яних [17, с. 22]. Застосування цих предметів на Гуцульщині було пов'язане з різдвяно-йорданським циклом, зокрема святом Водохреща. Трійці щедро декорували ритованими геометричними та рослинними мотивами, інколи прикрашали пластиком, зокрема зображенням святого Миколая¹⁶. З того часу менше збереглося свічників-трійць роботи гончарів з Косова.

У питанні верифікації кахель і навіть цілих печей з Музею імені Дідушицьких важливою була згадувана у цій статті світлина з польського журналу «Tygodnik Illustrowany», на якій зображено кахлеву піч, навіть поєднання двох типів печей славного косівського майстра Олекси Бахматюка¹⁷ [30, s. 233].

¹⁶ Ймовірно, на одній зі світлин Каталогу 1899 р. зображено Трійцю П. Кошака [20, tabl. 15 (7)].

¹⁷ Труднощі в атрибуції печі пов'язані з тим, що, коли на деяких посудинах збереглися музейні позначки (числа з трьох або чотирьох цифр), то на кахлях вони зовсім відсутні. Водночас записи у згаданих Інвентарних книгах та архівних документах відсутні. Збільшення журнальної світлини, також не дало результату, оскільки все стало розмитим. Тільки наявність потужної лупи і розпізнання добре відомих, навіть, можна сказати, знакових сю-

Визначаючи мистецьку характеристику печі, звертаємо увагу на наявність кількох кахель з образом святого Миколая та позначенням року «18» і «77» і укладених, як годиться, на дзеркалі печі. Варіативність зображень полягає у різних колонах, мотивах гілок і наповненні мотивом «ільчастого письма».

Сакральну тематику окреслено на кахлях з зображеннями святого Миколая, церков та дзвіниць, які також вирізнялися архітектурними рисами, кількістю бань, вікон та хрестів на центральних та бокових дверях, формою хрестів, кольоровим наповненням конструктивних елементів тощо. Кахлі зі зображеннями святого Миколая, як уже зазначалося, датовані — позначення року складено з двох боків від його голови, наприклад, «18» і «77» чи «18» і «78». Фігури святого, облачення, як і наявність правої благословляючої руки, а в лівій — Євангеліє — подібні. Варіативність виявляється хіба у подачі бань обабіч фігури, формою хрестів на епитрахилі чи рослинними мотивами вгорі або в кутах кахель (МЕХП. ЕП 46222; ЕП 46238, ЕП 46240) (іл. 6—8).

Колоритними і композиційно довершеними є зображення церков з різними архітектурними елементами, переважно з п'ятьма банями із хрестами на їхніх завершеннях (МЕХП. ЕП 46242), як і зображення дзвіниць з двома чоловіками-дзвонарями (МЕХП. ЕП 46306, ЕП 46311).

Складовими цих печей є чимало виповнювальних лицьових або кутових кахель із мотивами хреста чи хрестів найрізноманітніших модифікацій:

- хрещатого з різними мотивами розеток, листків чи коротких гілок в кутах (МЕХП. ЕП 46213; ЕП 46251);
- грецького з листками і пальметами обабіч (МЕХП. ЕП 46217);
- грецького з пуп'янками обабіч (МЕХП. ЕП 46221);
- грецького з трилисниками на кінцях і мотивами коротких гілочок з багатопелюстковими розетками в кутах (МЕХП. ЕП 46273);

жетних кахель, дало змогу визначити, що це печі 1877 і 1878 рр. роботи Олексі Бахматюка. Серед упізнаваних такі кахлі: зі святим Миколаєм 1877 р., мотивами трьох грецьких хрестів і зображенням Сермурва, мотивами трьох хрестів і зображенням риби, з мотивами трьох хрестів, зображенням риби та авторським підписом, з образом майстра за гончарним кругом тощо, які є в одному примірнику, себто автор їх не повторював в інших печах.

Іл. 9—10. Олекса Бахматюк. Кахлі. 1878 р. Косів Івано-Франківської обл. МЕХП. ЕП 46261, ЕП 46267

- грецького з гілками з багатопелюстковими розетками в кутах або чотирма птахами в кутах (МЕХП. ЕП 46254);
- трьох грецьких хрестів на столі, а внизу зображення риби (МЕХП. ЕП 46267);
- трьох грецьких хрестів на столі, а внизу зображення риби та підпис автора (МЕХП. ЕП 46261);
- трьох грецьких хрестів на столі, зображення двох птахів вгорі та одного (МЕХП. ЕП 46268) чи двох Сенмурвів внизу (МЕХП. ЕП 46266);
- поєднання одного грецького та двох хрестів з видовженим нижнім кінцем (МЕХП. ЕП 46262) тощо (іл. 9—10).

Про Сенмурва чи фантастичну істоту з крилами («крилату гадюку», «гадину язю» чи «гадину з кри-

Іл. 11—12. Олекса Бахматюк. Кахлі. 1879 р. Косів Івано-Франківської обл. МЕХП. ЕП 65347, ЕП 65440 лами») на Гуцульщині існувало чимало легенд, окремі з яких записали Р. Кайндль та В. Шухевич. Зображення Сенмурвів трапляється не лише на кахлях Бахматюка, а й на його мисках [5, с. 368—369; 11, с. 91—96; 16, с. 12—22].

Серед рослинних композицій переважає мотив «вазона» з різним наповненням гілок (листки, трилисники, пуп'янки, розетки, тюльпани, пальмети, виноградні «грона») та інших зображень — двох птахів, оленя та цапа (МЕХП. ЕП 46276); двох оленят (МЕХП. ЕП 46300) тощо. Приваблюють оригінальні зображення півня, павича, двох волів (МЕХП. ЕП 46214, ЕП 46297), двох оленів

(МЕХП. ЕП 46287, ЕП 46331), а також сюжети з образами орача (МЕХП. ЕП 46326), жовніврів, сценки з полюванням на зайця чи ведмедя, музикантами («В корчмі», МЕХП. ЕП 46310), а також «Виїзд», «Панський виїзд» тощо.

Унікальним вважаємо зображення на кахлі 1878 р. — гончаря в майстерні — це, ймовірно, втілено образ самого О. Бахматюка з челядником і донькою Розалією, яка йому допомагала (з ритованим написом польською мовою; МЕХП. ЕП 46232)¹⁸. Окрім виповнювальних кахель, до складу цих печей входили і карнизні кахлі, декоровані мотивами «гірлянд» з листками¹⁹.

Цікаво, що 16 липня 1958 р. рішенням Академії наук УРСР з Науково-Природничого музею у Львові до МЕХП передали велику групу кахель (можливо, кількох печей 1878 і 1879 рр.) з численними мотивами хрестів (грецького і латинського типів, з двома або трьома раменами, хрещатих), мотивами «вазона» з різними вазами, на кількаступінчастих підвищеннях, зображеннями святого Миколая 1879 р. (МЕХП. ЕП 65364, ЕП 65365), три- і п'ятибаних церков, австрійського гербу з позначенням років (1878 і 1879). Однак знаковими вважаємо деякі кахлі, у декорі яких проявилася контамінація двох релігійних ідеологій — прадавньої язичницької й нової християнської:

- грецький хрест в центрі, а довкола нього дванадцять малих грецьких хрестиків у колах («сонячних дисків») (МЕХП. ЕП 65344);

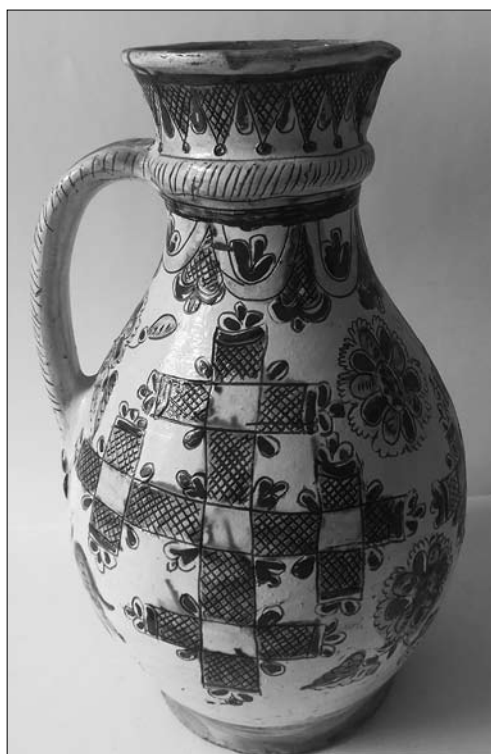
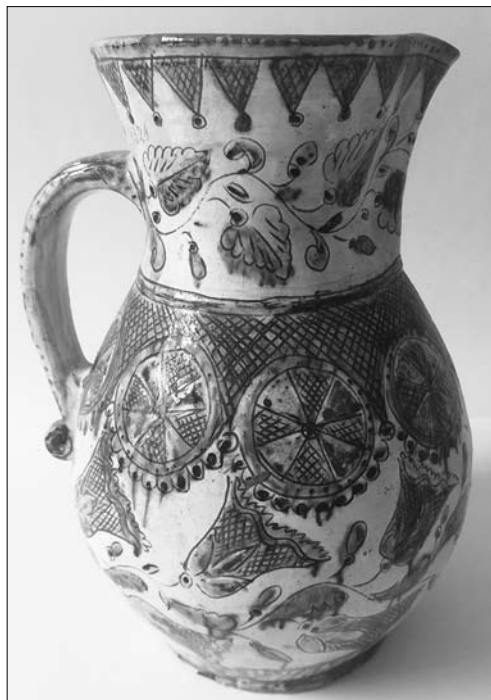
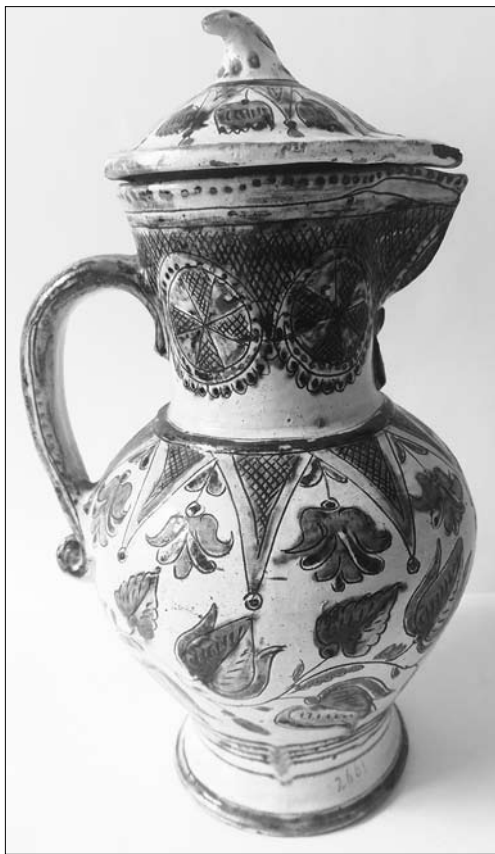
- хрест з вигнутими раменами, поміж якими малі грецькі хрестики в колах (МЕХП. ЕП 65363).

Прикметно, що саме такі хрещаті композиції або зображення хрестиків в колах трапляються в оздобленні не лише кахель О. Бахматюка, а й дзбанка, миски та свічника [5, с. 211—213]. Серед кахель і багато інших мотивів з «вазонами», зображеннями птахів і тварин, жанровими сценами тощо (іл. 11—12).

Аналізуючи форму та художні особливості посуду закритого типу, виокремимо дзбанки, горнята-

¹⁸ Як уже зазначалося, це одна з кахель, яка дала змогу ідентифікувати піч. Цю одну кахлю з сюжетом в гончарський майстерні цього ж автора зафіксував Д. Гоберман [див.: 48, іл. 77].

¹⁹ На думку Ю. Лащука, для «коминів» та пічних ансамблів («стояків») майстри використовували від 24 до 68, а іноді й більше кахель [див.: 43, с. 94].

«водопійча», баньки й перснеподібні вироби (калачі та плесканки). Дзбанки О. Бахматюка здебільшого традиційної форми (h — 21, d — 27 см; h — 27, 5, d — 17, 2 см) — з довгими шийками та різними переходами до корпусу — поступовим або різким, з округлими вухами (від середини шийки до середини корпусу). Рідше трапляються посудини з кулястим корпусом та вухом, укладеним під прямим кутом (від вінець до центру корпусу)²⁰. Декоративне наповнення поверхонь дзбанків полягає у застосуванні комбінованих геометрично-рослинних композицій, наприклад, рядів з трикутників, «підков», трилисників і «сердечок» на шийці та одного (МЕХП. ЕП 46180), двох (МЕХП. ЕП 46146) або трьох (МЕХП. ЕП 46178; ЕП 46183) мотивів «вазонів» на корпусі. Зазначмо, що «вазон» є одним із провідних мотивів в оздобленні гуцульської кераміки, адже трапляється у розписі кахель, мисок, дзбанків та горнят. Складовими мотивів «вазона» часто є тюльпани, багатопелюсткові розетки, листки і пуп'янки. На верхівці вазона автор зобразив двох птахів, поверну-

²⁰ Кілька дзбанків О. Бахматюка з чотирма вухами, укладеними від вінець до корпусу під прямим кутом, дослідниця виявила у Музеї-замку в Ланцуті (Польща).

Іл. 13—15. Олекса Бахматюк. Дзбанки. 1870-ті рр. Косів Івано-Франківської обл. МЕХП. ЕП 46176, ЕП 46177, ЕП 46150

тих до центру або в різні боки (І. Баранюк, МЕХП. ЕП 46183).

Із рослинних композицій звертаємо увагу також на мотив «віночка» або «гірлянди», укладених на шийці або в центрі корпусу дзбанка, окре-

Іл. 16. Олекса Бахматюк. Дзбанок. 1870-ті рр. Косів Івано-Франківської обл. МЕХП. ЕП 46677

Іл. 17. Іван Баранюк? Горнятко («водопійче»). 1850-ті рр. Косів Івано-Франківської обл. МЕХП. ЕП 46206

мі гілочки з листками, розетками, тюльпанами та листками.

Дзбанки О. Бахматюка прикметні широким спектром іконографічних схем, показаних на різних складових форми посудин:

- шийка одного предмета (МЕХП. ЕП 46177), як і іншого (МЕХП. ЕП 46176) прикрашена чо-

тирма хрестами грецького типу в колах, такі мотиви рідше трапляються на плічках;

- три хрести грецького типу поєднано з мотивами двох «вазонів» на корпусі посудини (МЕХП. ЕП 46146);

- три великі «хрещаті» хрести займають плічка та корпус предмету; варіативність виявляється у заповненні кольором (зеленим або жовтим; МЕХП. ЕП 46150) тощо (іл. 13—15).

Активні прояви композицій з мотивами хрестів у розписах дзбанків вказують на використання цих предметів в обрядах календарного циклу, зокрема різдвяно-йорданських. У таких дзбанках та, зрештою, й інших, щедро декорованих геометрично-рослинним орнаментом, гуцули у церквах святили воду, а потім зберігали її вдома [18, с. 342—343].

У розписі одного з дзбанків збірки натомість відтворено сценку «в корчмі» — на повен зріст у русі зображено постаті чотирьох чоловіків з музичними інструментами (труба, бас, скрипка, флейта) та двох жінок, в руках однієї з них — дзбанок і чарка (МЕХП. ЕП 46677) (іл. 16).

Серед пістинських дзбанків виокремлюємо роботи невідомих майстрів другої половини ХІХ ст. із вишуканим розписом із широкими мазками зеленого і жовтого кольорів та контурами брунатного. При цьому спостерігається поєднання традиційних для цього осередку мотивів, зокрема ромбів, гачків «підков», розеток, «сердечок» (МЕХП. ЕП 46971, ЕП 46972).

Звертаємо увагу й на баньки та дзбанки П. Кошка, які, як уже йшлося, В. Дідушицький придбав на Загальній Крайовій виставці 1894 р. у Львові (авторство і час виготовлення зазначено у ритованому написі). Один із дзбанків досить великого розміру (h — 34, 5, d — 24, 2 см), прикрашений мотивами розеток, тюльпанів, закрутів, «гірлянди» і «т»-подібних композицій (МЕХП. ЕП 47023). В основі декору баньок «ж»-подібні мотиви, подвійні закрути, «сердечка» та невелика «гірлянда», укладені в трьох орнаментальних поясах [20, tabl. 15 (9, 10)].

Збірку посуду закритого типу вдало доповнюють горнята («водопійча»), на білому тлі декоровані мотивами горизонтальних ліній, скісних смужок, кривульок, крапчастих виноградних «грон» (Косів; МЕХП. ЕП 46206), а також подвійних дуг і гачків (Пістинь) [20, tabl. 10] (іл. 17).

У збірці Музею імені Дідушицьких за формою та оздобленням інтерес викликає перснеподібний посуд, головно калачі та плесканки різних майстрів з Гуцульщини, функціональне призначення яких пов'язане з перенесенням води або горілки. Деякі калачі використовували для свяченої води під час святкування Різдва та Водохреща. Найпростішим є невеликий косівський калач на чотирьох ніжках, з білим ангобованим тлом, короткою шийкою, по усій поверхні прикрашений малими зеленими цятками та вкритий поливою (МЕХП. ЕП 47076). Цікаво, що на шийці зберігся невеликий шнурок для підв'язування калача до пояса. Рідкісним є вдале вирішення плескатої форми виробу, з одного боку, та опуклої частини — з іншого (для зручності пересування з цим предметом).

Оригінальністю форми вирізняються калачі О. Бахматюка — вони здебільшого з короткою шийкою, двома вушками та чотирма ніжками (МЕХП. ЕП 46199, ЕП 46200) [6, с. 361—362]. В основі оздоблення — поєднання різних композиційних схем — рядів трикутників і дуг з «ільчастим письмом» жовтого і зеленого кольорів на боках та «віночка» з пальмет або смуги з прокресленими ритованими лініями тощо.

Калачі роботи П. Кошака значно більші за розміром, проте за формою подібні до бахматюківських (коротка шийка, два вуха, чотири ніжки). В основі їхнього декору переважає рослинний орнамент — «віночки» з листків або розеток на боках та хребті [20, tabl. 15 (3)].

Різними за товщиною та декоративним наповненням є плесканки П. Кошака: одна декорована мотивами хрестів і закрутів, з одного боку, з іншого — мотиви «зірки» та розеток у подвійному обрамленні; в основі оздоблення другої — мотив «дерева життя» з парно-симетричним зображенням птахів на гілках (МЕХП. ЕП 46201) [20, tabl. 15 (4, 5)] (іл. 18/1-2).

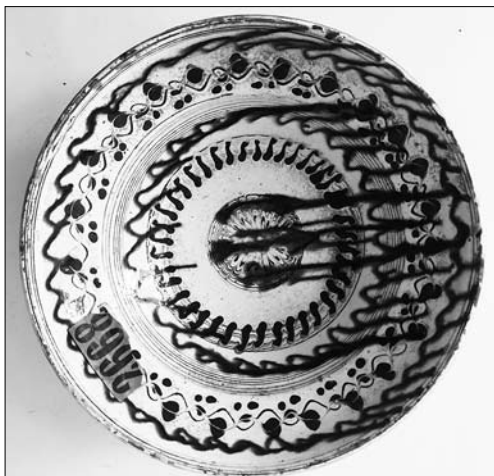
За типами композицій (з центричною та вертикальною структурами) вирізняються миски, мисочки й полумиски, які походять з Косова та Пістиня і представляють творчість різних авторів. Приваблює група мисок першого типу — меншого та більшого розмірів із геометричними узорами з поєднанням мотивів концентричних кіл під вінцями та на берегах, поміж якими брунатні скісні та прямі смужки, крапчасті розетки, зелені кривульки та вишукані фляндрова-

Іл. 18/1-2. Петро Кошак. Плесканка. 1894 р. Пістинь Івано-Франківської обл. МЕХП. ЕП 46201

ні розетки на дні (МЕХП. ЕП 47007, ЕП 47009, ЕП 47010). Крапки та зигзаги інколи творять мотив «віночка». Гарний декоративний ефект підкреслено довільними заливами зеленої поливи, що було властиво для виробів Івана Баранюка (іл. 19).

Потрібні крапки та кривульки слугували обрамленням композиції вертикальної структури з зображенням двох левів біля мотиву «вазона» чи «дерева життя» [20, tabl. 12 (1—2)]. Широки ангобові мазки бачимо у розписі миски, де головним мотивом є «вазон» з великою вазою на столі та вигнутими ніжками і двома птахами обабіч вгорі (І. Баранюк; МЕХП. ЕП 46061). Автор добре продумав

Іл. 19. Іван Баранюк? Миска. 1850-ті рр. Косів Івано-Франківської обл. МЕХП. ЕП 45994

Іл. 22. Олекса Бахматюк. Миска. 1870-ті рр. Косів Івано-Франківської обл. МЕХП. ЕП 46057

Іл. 20. Іван Баранюк Миска. 1850-ті рр. Косів Івано-Франківської обл. МЕХП. ЕП 46061

Іл. 23. Олекса Бахматюк. Миска. 1870-ті рр. Косів Івано-Франківської обл. МЕХП. ЕП 46055

Іл. 21. Михайло Баранюк. Миска. 1870-ті рр. Косів Івано-Франківської обл. МЕХП. ЕП 46014

Іл. 24. Олекса Бахматюк. Миска. 1870-ті рр. Косів Івано-Франківської обл. МЕХП. ЕП 46059

композиційну схему, а тому кожен мотив вдало виписаний. Різноманітні хрещаті композиції центричної і вертикальної структур створював і його син — Михайло (МЕХП. ЕП 46014, ЕП 46038). Проте, на відміну від батька, його мотиви, як і розписи, дещо «дрібні», а композиційні структури позбавлені виразності (іл. 20—21).

Важливою складовою збірки кераміки Музею імені Дідушицьких є глиняні миски та полумиски Олекси Бахматюка, кераміка якого, зрештою як і його вчителя, була бажаною для поповнення збірок музеїв у багатьох країнах світу (Польща, Австрія, Румунія, США тощо). В основі композицій менших (h — 6, d — 24 см; МЕХП. ЕП 46031) та більших (h — 10, d — 31, 5 см; МЕХП. ЕП 46033) його мисок грецькі та хрещаті хрести, зображення три- та п'ятибаних церков з різними конструктивними елементами та рослинними доповненнями (короткі гілки, листки) традиційних кольорів (зеленого, жовтого і брунатного). Варіативність зображень церков полягає у вмілому застосуванні цілого спектра геометричних мотивів та їх творчих комбінаціях (іл. 22—23).

Оригінальною є композиція центричного типу з мотивом грецького хреста в центрі, довкола якого чотири птахи, укладені по колу. У кольоровій гамі важливим є контраст світлих зеленого і жовтого та виразні вкраплення темно-брунатного (МЕХП. ЕП 46057). Майже не залишилося білого тла у декорі полумиска з мотивом хрещатого хреста, що вдало гармоніює з «гірляндою» з «ільчастим письмом», закрутами і «слізками» (МЕХП. ЕП 46040). Слід акцентувати на рідкісній та впізнаваній композиції цього автора з мотивами трьох грецьких христів поміж вазонками на столі та зображення Сенмурва під ним (МЕХП. ЕП 46059) (іл. 24).

Мотиви «вазонів» часто сформовано з трилисників або великих багатопелюсткових розеток («бахмінщина»), які були «візитівкою» у його розписах, щільно вкриваючи боки і дно предмета, а на декоративність композиції вдало впливають оздоблені мотивами трикутників і дуг береги або заливи зеленого кольору. У декорі низки мисок головним мотивом є виразна чотиріпелюсткова розетка з закрутами та зелено-жовтими листками та рідкісним поєднанням мотивів подвійних дуг і виноградних «грон» на берегах (МЕХП. ЕП 46065). Нотками спокою та рівноваги віє від композиції з двома волами, яві виразно

Іл. 25. Олекса Бахматюк. Миска. 1870-ті рр. Косів Івано-Франківської обл. МЕХП. ЕП 46065

Іл. 26/1-2. Петро Кошак. Тарілка. Кін. ХІХ ст. Пістинь Івано-Франківської обл. МЕХП. ЕП 47019.

вдивляються в очі свого глядача, а застосування мотивів «сонечок» і ромбів в оздобленні берегів тільки посилює цей ефект (МЕХП. ЕП 46068) (іл. 25).

Іл. 28. Горщик. Кін. XIX ст. Косів Івано-Франківської обл. МЕХП. ЕП 45973

Іл. 27/1-2. Петро Кошак. Таріль. 1894 р. Пістинь Івано-Франківської обл. МЕХП. ЕП 47021

Іл. 29. Горщик. Кін. XIX ст. Пістинь Івано-Франківської обл. МЕХП. ЕП 46917

Композиції мисок і тарілок П. Кошака подібні, проте вирізняються мотивним рядом і кольоровою гамою — ті ж самі традиційні кольори, але з іншими відтінками. Мотив «вазона» відтворено не лише на площинах мисок, а й на великих тарелях [20, tabl. 15 (1)]. Із хрещатих композицій Кошак надавав перевагу мотиву хреста латинського типу (із більшим нижнім кінцем), який щедро доповнював рослинними мотивами з поєднанням гілочок з листками, тюльпанами та дзвінками. В центрі своїх великих тарелів гончар створював образ святого Миколая з усіма атрибутами та в обрамленні геометрично-рослинного орнаменту з мотивами ромбів, «ж»-подібних композицій та гілок обабіч його фігури (МЕХП. ЕП 47021). Прикметно, що цей таріль, який Дідушицький придбав на виставці 1894 р., декоровано з обох боків. З іншого боку бачимо мотив «вазона» та ритований напис про автора та рік виготовлення (іл. 26—27).

Невелику, проте важливу частину збірки, складає теракотовий і димлений посуд кінця XIX ст., який вирізняється традиційними для Косова та Пістиня формами. Серед теракотових виробів горщики двох типів: 1) з короткою шийкою, кулястим корпусом і вухом; 2) у формі макітри (також з короткою шийкою та вухом). Однак оздоблення подібне — група тонких вохрових ліній на шийці і кілька ширших ліній на плічках. У той час для приготування їжі особливий попит був на ринки для топлення сала чи смаження цибулі. Косівські теракотові ринки-триніжки гарної форми та з вухом від вінець до середини корпусу.

Із димлених виробів виокремимо більші (h — 31; d — 32, 5 см) горщики з короткою шийкою, вухом і кулястим корпусом та менші (h — 15, 5; d — 23 см) з вухом, по усій поверхні прикрашені дрібними ритованими зигзагами або рядами крапок, укладених горизонтально (МЕХП. ЕП 45943, ЕП 45951). Ко-

сівські майстри також виробляли різні види димлених ринок: з плоским дном і вухом, триніжок з вухом і загнутими досередини вінцями, а також з рівними невисокими стінками, оздоблені гладженням. Серед таких виробів малий гладущик та підвазонник (вазонок), який, на відміну від так потрібного на щодень кухонного посуду, на той час вважали «предметом розкоші» (іл. 28, 30—31).

У Пістині виготовляли різний кухонний посуд — теракотовий і димлений. Димлені менші (h — 12, d — 15 см) та більші (h — 28, 5, d — 29 см) горщики прикрашали ритованими лініями, гладженими «коліщатками», «сіткою», «спіралями» і «смерічками» (МЕХП. ЕП 46917, ЕП 46922), рідше тисненням орнаментом. У збірці є також димлені глечик, горнятка, щідильник і макітри, оздоблені ритованими і гладженими візерунками. У декорі теракотових горщиків переважали ритовані горизонтальні лінії під шийкою (іл. 29, 32).

Висновки. Отож, у статті висвітлено основні шляхи формування гуцульської кераміки у Музеї імені Дідушицьких. Засновник музею захоплювався Гуцульщиною, його мешканцями, серед яких було багато талановитих майстрів, які виробляли унікальні предмети з дерева, глини, металу, шкіри, елементи одягу, гафти тощо. За будь-якої нагоди граф дбав про розвиток домашнього промислу, а відтак зростання добробуту гуцулів.

Акцентовано на важливій діяльності В. Дідушицького як організатора та учасника виставок — місцевих (Львів, 1877, 1894) та закордонних (Відень, 1873; Краків, 1887; Париж, 1878; Відень, 1890 тощо), результатом яких часто було придбання експонатів не лише для власного музею, а й для інших музеїв Львова. Каталоги виставок, зокрема Каталог Етнографічного відділу Музею імені Дідушицьких, публікації в тогочасній пресі (газети, журнали), а також архівні світлини дали змогу конкретизувати деякі надходження кераміки та простежити її місце в експозиції тощо.

Труднощі пошукової роботи спричинені скупими записами в Інвентарних книгах, де у переліку було вказано лише назви гончарних осередків (наприклад, Косів, Пістинь, Кути) та предметів під старим номером. Лише на декількох глиняних виробках були додаткові позначення літерами і містилися музейні бирки.

Іл. 30. Ринка-триніжка. Кін. XIX ст. Косів Івано-Франківської обл. МЕХП. ЕП 45958

Іл. 31. Підвазонник. Кін. XIX ст. Косів Івано-Франківської обл. МЕХП. ЕП 45965

Іл. 32. Щідильник. Кін. XIX ст. Пістинь Івано-Франківської обл. МЕХП. ЕП 46931

Завдяки активній діяльності відомого етнографа та професора Володимира Шухевича, який плідно співпрацював з Володимиром Дідушицьким, збірка гуцульської кераміки поповнювалася виробами славних гончарів із Косова Івана Баранюка та його сина Михайла, Олекси Бахматюка: кахлі, свічники («поставники»), посуд — дзбанки, горнята-«водопійча», баньки, калачі, плесканки, миски, полумиски, тарілки. У ході науково-пошукової роботи верифіковано первинну приналежність численних пам'яток, у

тому числі кахлі та цілі печі («комин» і «стояк») Бахматюка, що стояли поруч в одному з залів музею, а також піч цього ж майстра, яку було передано у 1958 р. з тодішнього Науково-Природничого музею до МЕХП.

Значним поповненням Музею імені Дідушицьких вважаємо купівлю гуцульської хати з усім її інвентарем на Загальній Крайовій виставці у Львові 1894 року. Експонатами особистого музею став «комин» відомого гончаря з Пістиня Петра Кошака, а також інші його вироби («поставники», дзбанки, баньки, калачі, плесканки, менші і більші тарілки), на що вказують підписи на деяких з них. Згадано і про інших гончарів з Косова та Пістиня.

Схарактеризовано основні форми виробів (майолікових, теракотових і димлених), їх функціональне призначення, а також особливості виготовлення і декорування, зокрема елементи, мотиви, сюжети й кольорову гаму.

Навіть виокремивши лише невелику частину зібрання Музею імені Дідушицьких, кераміку з Гуцульщини, відзначаємо серйозний підхід до її формування як власника закладу, так і завідувача Етнографічним відділом В. Шухевича, їхнє бажання залишити для нащадків великий скарб цього краю, прославити і підтримати талановитих майстрів, сприяючи піднесенню домашнього промислу та публікуючи наукову, науково-популярну та довідкову літературу.

1. <https://ukrrid.blogspot.com/2019/10/volodimir-dldushitskiy.html>; <https://greenworld.in.ua/index.php?id=17526-65808>
2. Sokalski B. *Powiat Sokalski*. We Lwowie: nakładem muzeum im. Dzieduszyckich, 1899. 496 s.
3. Szuchiewicz W. *Huculszczyzna*. Tom pierwszy. Staraniem i nakładem Muzeum imienia Dzieduszyckich we Lwowie, 1902. [4], IX, 373 s.
4. Василь Шостопалець і кераміка Сокаля. Альбом. Автор концепції і текстів Галина Івашків. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2007. 136 с.
5. Івашків Г. *Декор української народної кераміки XVI — першої половини XX століть*. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2007. 544 с.
6. *Мальована кераміка Косова та Пістиня XIX — початку XX століть*. Авт. вст. ст. Г. Івашків. Упорядники Г. Івашків, Т. Лозинський. Львів: Інститут колекціонерства українських мистецьких пам'яток при НТШ, 2012. 408 с.
7. Івашків Г. Мотив «вазона» в українській народній кераміці XVI — першої половини XX ст. *Народознавчі зошити*. 2000. № 5. С. 860—889.
8. Івашків Г. Релігійні мотиви та сюжети в українській народній кераміці. *Народознавчі зошити*. 2003. № 1—2. С. 313—322.
9. Івашків Г. Основні етапи формування збірки народної кераміки в Музеї етнографії та художнього промислу. *Український керамологічний журнал*. 2003. № 2—4. С. 44—59, 173—179.
10. Івашків Г. Зображення церковних споруд у кераміці. *Історія релігій в Україні. Науковий щорічник*. 2005 рік. Львів: Логос, 2005. Кн. II. С. 664—671.
11. Івашків Г. «Крилатий пес» у кераміці Олекси Бахматюка. *Мистецтвознавчий автограф*. 2007. № 2. С. 91—96.
12. Івашків Г. Образ святого Миколая у кераміці Косова (витоки та художні особливості). *Буття в мистецтві. Збірник наукових праць на пошану Степана Костюка з нагоди 80-річчя*. Львів, 2007. С. 224—232.
13. Івашків Г. Ритуальна та обрядова кераміка Олекси Бахматюка. *Апологет. Християнська сакральна традиція: віра, духовність, мистецтво*. Львів, 2009. № 1—4 (16—19). С. 191—196.
14. Івашків Г. Мотиви дзвіниць та церков на глиняних виробах гончарів з Гуцульщини. *Łemkowie, Bojkowie, Rusini — historia, współczesność, kultura materialna i duchowa*. Zielona Góra, 2010. Т. III. С. 237—242.
15. Івашків Г. Керамічні наземні свічники XIX—XX століть: типологія і художня структура. *Мистецтвознавство '12*. Львів: СКІМ, 2012. С. 79—94.
16. Івашків Г. Феномен косівської кераміки. *Пам'ятки України. Історія і культура*. 2018. № 10—12. С. 12—22.
17. Івашків Г. Українська народна фігурна кераміка XIX—XX ст.: пластика декору та форми, концепція образів. *Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.06 — декоративне і прикладне мистецтво*. Львів, 2021. 36 с.
18. Івашків Г. Українська народна фігурна кераміка XIX—XX ст.: пластика декору та форми, концепція образів. *Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.06 — декоративне і прикладне мистецтво*. Львів, 2021. 440 с.
19. Архів Інституту народознавства Національної академії наук України (АН НАНУ). Оп. 10. Од. зб. 2. Арк. 62—63.
20. *Muzeum imienia Dzieduszyckich we Lwowie. Dział VII. Etnograficzny. Huculszczyzna*. Lwów: Nakładem Muzeum im. Dzieduszycki, 1899. 6 s. + 37 tabl.
21. *Інвентарна книга Львівського державного етнографічного музею (ЛДЕМ)*. № XIII.
22. Король С. Художньо-промислові виставки та поживлення керамічного промислу в Галичині. *Керамічний код Івана Левинського в естетичному вимірі українця кінця XIX — початку XX ст.* Львів: Інститут народознавства НАН України; Харків: Раритети України, 2020. С. 22—31.

23. Wystawa Krajowa Rolnicza i Przemysłowa. 7.09.1877. *Dodatek czasopisma «Tydzień». Organ Komitetu wystawy.* № 3.
24. Wystawa Krajowa Rolnicza i Przemysłowa. 6.11.1877. *Dodatek czasopisma «Tydzień». Organ Komitetu wystawy.* № 23.
25. Wystawa Krajowa Rolnicza i Przemysłowa. 26.09.1877. *Dodatek czasopisma «Tydzień». Organ Komitetu wystawy.* № 17.
26. Туркавський М. Етнографічна виставка Покуття в Коломиї. Коломия: Народний дім, 2004. 39 с. Переклад з польської А.Б. Ємчук за виданням: *Wystawa etnograficzna Pokucia w Kołomyi przez Marcelego Turkawskiego.* Kraków: Czcionkami drukarni «Czasu». 1880.
27. Домовий промисл рускій. *Діло.* 14 (26) квітня 1882.
28. Франко І. Етнографічна виставка в Тернополі. Франко І. *Зібрання творів: у 50-ти т.* Київ: Наукова думка, 1985. Т. 46. Кн. 1. С. 469—479.
29. URL: <https://ukrriid.blogspot.com/2019/10/volodimir-dIdushitskiy.html>
30. Bieńkowski A. Muzeum Dzieduszyckich we Lwowie i jego twórcy. *Tygodnik Illustrowany.* 1900. № 12. S. 230—234.
31. *Katalog przedmiotów Wystawy Etnograficznej w Kołomyi.* Lwów: Czcionkami drukarni ludowej, 1880. 22 s.
32. URL: <https://greenworld.in.ua/index.php?id=17526-65808>
33. *Przewodnik informacyjny po Wystawie etnograficznej urządzzonej w Tarnopolu na cześć przybycia Jego Ces. Wysokości Najdostojniejszego Arcyksięcia RUDOLFA.* Ułożył K. Folkiewicz. W Tarnopolu: Drukiem Józefa Pawłowskiego, 1887. 53 s.
34. *Die Hausindustrie Oesterreichs: ein Kommentar zur hausindustriellen Abtheilung auf der Allgemeinen Land und Forstwirthschaftl. Ausstellung; Wien 1890.* Redigiert von Wilhelm Exner. XI, 174 s.
35. Listy z wystawy krajowej. *Czas.* 8 czerwca 1894.
36. *Katalog działu Etnograficznego Powczecznej Wystawy Krajowej we Lwowie 1894.* We Lwowie: Z drukarni i litografii Piłlera i spółki, 1894. CLXVI, [4], II, 442 s.: il.
37. Franko I. Dział Etnograficzny Wystawy. *Kurier Lwowski.* № 228. 18 sierpnia 1894.
38. Nagrody na wystawie Lwowskiej. *Kurier Lwowski.* № 278. 7 października 1894.
39. *Przewodnik po Muzeum im. Dzieduszycki.* Lwów: Nakładem Muzeum im. Dzieduszycki, 1895. XVI, 162 s.: 92 il.
40. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
41. Арсенич П. Народознавство Володимира Шухевича. Шухевич В. *Гуцульщина. Перша і друга частини.* Репринтне відтворення тексту 1899 р. Верховина, 1997. С. 7—24.
42. Станкевич М. Художня кераміка. Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. *Декоративно-прикладне мистецтво.* Львів, 1992. С. 77—85.
43. Лащук Ю. *Покутська кераміка.* Опішне: Українське Народознавство, 1998. 160 с.
44. Totev T. *The Ceramic Icon in Medieval Bulgaria.* Sofia, 1999. 255 s.
45. Melegati L. *Ceramika.* Warszawa: Arkady, 1997. 192 s.
46. Černohorský K. *Moravská lidova keramika.* Praha, 1941. 284 s.
47. Haberlandt M. *Österreichische Volkskunst aus den sammlungen des muzeums für osterrei chische volkskunde in Wien.* Wien, 1910. 120 tab.
48. Гоберман Д. *Мотиви гуцульського керамічного розпису.* Київ: Дух і літера, 2005. 184 с.

REFERENCES

- <https://ukrriid.blogspot.com/2019/10/volodimir-dIdushitskiy.html>; <https://greenworld.in.ua/index.php?id=17526-65808>
- Sokalski, B. (1899). *Sokal Region.* Lviv [in Polish].
- Shuchevych, W. (1902). *Hutsul region.* Lviv [in Polish].
- Ivashkiv, H. (Ed.). (2007). *Vasyl Shostopalets and Sokal ceramics.* Lviv [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (2007). *The Decor of Ukrainian Folk Earthenware of the 16th — first half of the 20th cc.* Lviv [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H., & Lozynskyi, T. (Eds.). (2012). *Painted Earthenware of Kosiv and Pistyn in the 19th — Early 20th cc.* Lviv [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (2000). The Motif of «a Flowerpot» in Ukrainian Folk Earthenware of the 16th — first half of the 20th cc. *The Ethnology notebooks*, 5, 860—889 [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (2003) Religious motifs and topics in Ukrainian folk ceramics. *The Ethnology notebooks*, 1—2, 313—322 [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (2003). The main stages of the formation of the collection of folk ceramics in the Museum of Ethnography and Crafts. *Ukrainian Ceramological Journal*, 2—4, 44—59, 173—179 [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (2005). Images of church buildings in ceramics. *History of religions in Ukraine. Scientific yearbook* (Book 2, pp. 664—671). Lviv [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (2007). «Winged Dog» in ceramics by Oleksa Bakhmatyuk. *Artistic Autograph*, 2, 91—96 [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (2007). The Image of Saint Nicholas in Kosiv Ceramics (Origins and Artistic Features). *Existence in Art. Collection of Scientific Papers in Honor of Stepan Kostyuk on His 80th Anniversary* (P. 224—232). Lviv [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (2009). Ritual and ceremonial ceramics of Oleksa Bakhmatiuk. *Apologist. Christian sacred tradition: faith, spirituality, art*, 1—4, 191—196 [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (2010) Motifs of bell towers and churches on clay products of potters from the Hutsul region. In *Lemkos, Boykos, Ruthenians — history, present day, material and spiritual culture.* B. 3 (pp. 237—242). Zielona Gora [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (2012). Earthen ware floor candlesticks of the 19th—20th cc.: typology and artistic structure. *Art studies'12* (Pp. 79—94). Lviv [in Ukrainian].

- Ivashkiv, H. (2018). The phenomenon of Kosiv ceramics. *Sights of Ukraine. History and culture*, 10—12, 12—22 [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (2021). Ukrainian folk figured ceramics of the 19th—20th centuries: plasticity of decor and form, concept of images. *Abstract of the dissertation for the degree of Doctor of Art Studies in the specialty 17.00.06 — decorative and applied arts* (P. 36). Lviv [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (2021). Ukrainian folk figured ceramics of the 19th—20th centuries: plasticity of decor and form, concept of images. *Dissertation for the degree of Doctor of Art Studies in the specialty 17.00.06 — decorative and applied arts* (P. 440). Lviv [in Ukrainian].
- Archive of the Institute of Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine*. Description. 10. Preservation unit 2. Sheet 62—63 [in Ukrainian].
- (1899). The Dzieduszycki Museum in Lviv. Department VII. Ethnography. Hutsul Region. Lviv [in Polish].
- The inventory book of the Lviv State Ethnographic Museum*, 13 [in Ukrainian].
- Korol, S. (2020). Art and Industrial Exhibitions and the Revival of Ceramic Industry in Galicia. *The Ceramic Code of Ivan Levynsky in the Aesthetic Dimension of a Ukrainian of the Late 19th — Early 20th Centuries* (Pp. 22—31). Lviv; Kharkiv [in Ukrainian].
- National Agricultural and Industrial Exhibition. 7. 09. 1877. *Supplement to the «Week» magazine*, 3 [in Polish].
- National Agricultural and Industrial Exhibition. 6. 11. 1877. *Supplement to the «Week» magazine*, 23 [in Polish].
- National Agricultural and Industrial Exhibition. 26. 09. 1877. *Supplement to the «Week» magazine*, 17 [in Polish].
- Turkavskiy, M. (2004). *Ethnographic exhibition of Pokuttia in Kolomyia* (P. 39). Krakow [in Ukrainian].
- (1882, April 14). Rus' Household Craft. *Dilo* [in Ukrainian].
- Franko, I. (1985). Ethnographic exhibition in Ternopil. *Collection of works: in 50 vol.* (Vol. 46, pp. 469—479). Kyiv [in Ukrainian].
- Retrieved from: <https://ukrid.blogspot.com/2019/10/volodimir-dIdushitskiy.html>
- Bienkowski, A. (1900). The Dzieduszycki Museum in Lviv and its creator. *Illustrated Weekly*, 12, 230—234 [in Polish].
- (1880). *Catalogue of items from the Ethnographic Exhibition in Kolomyia*. Lviv [in Polish].
- Retrieved from: <https://greenworld.in.ua/index.php?id=1752-665808>
- Folkiewicz, K. (1887). *Information guide to the ethnographic exhibition organized in Ternopil in honor of the arrival of His Imperial Highness the Most Distinguished Archduke Rudolf*. Ternopil [in Polish].
- (1890). Austria's Domestic Industry: A Commentary on the Domestic Industry Section at the General Agricultural and Forestry Exhibition (P. 174). Vienna [in German].
- (1894). Letters from the National Exhibition. *Time* [in Polish].
- (1894). *Catalogue of the Ethnographic Department of the 1894 National Exhibition in Lviv* (Vol. CLXVI, p. 442). Lviv [in Polish].
- Franko, I. (1894). Ethnographic Department of the Exhibition. *Lviv Courier*, 228. Ch. I [in Polish].
- (1894). Awards at the Lviv exhibition *Lviv Courier*, 278 [in Polish].
- (1895). *Guide to the Dzieduszycki Museum* (Vol. XVI, p. 162). Lviv [in Polish].
- Retrieved from: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
- Arsenych, P. (1997). Ethnology of Volodymyr Shukhevych. In: *Shukhevych V. Hutsul region. First and second parts. Reprint of the 1899 text* (Pp. 7—24). Verkhovyna [in Ukrainian].
- Stankevych, M. (1992). Artistic ceramics. In: *Antonovych, E.A., Zakharchuk-Chugai, R.V., Stankevych, M.E. Decorative and applied art* (Pp. 77—85). Lviv [in Ukrainian].
- Lashchuk, Yu. (1998). Pokuttia ceramics (P. 160). Opishne [in Ukrainian].
- Totev, T. (1999). The Ceramic Icon in Medieval Bulgaria (P. 255). Sofia.
- Melegati, L. (1997). Ceramics (P. 192). Warsaw [in Polish].
- Chernohorsky, K. (1941). Moravian folk ceramics (P. 284). Prague [in Czech].
- Haberlandt, M. (1910). *Austrian folk art from the collections of the Museum of Austrian Folk Art in Vienna*. Vienna [in German].
- Hoberman, D. (2005). Motifs of Hutsul Ceramic Painting (P. 184). Kyiv [in Ukrainian].